

Välitutkinnon kuuma peruna

Opetusministeriö julkisti 13. 2. 1989 muistion »Koulutuksen kehittäminen, harjoitetun koulutuspolitiikan tulosten tarkastelua ja hahmotelmia peruskoulun jälkeisen koulutuksen kehittämisestä». Muistion keskeisiä uusia elementtejä ovat nuorisokoulu ja ammattikorkeakoulu.

Kirjasto- ja informaatiopalvelualan kannalta erityisesti muistiossa esitetty näkemys ammattikorkeakoulusta vaatii monipuolista pohdintaa. Tosin myös mietinnössä esitetty idea nuorisokoulusta avaa vision tiedonhankinnan opetuksesta nuorille ihmisille: Kirjastotieteen ja informatiikan alalla yliopistotutkinnon suorittaneille voisi ureta ura myös nuoriso-opetuksen alueella, jos asiaa ruvettaisiin ajamaan.

Lukijat tuntenevat runsaan lehtikirjoittelun ansiosta ammattikorkeakoulun idean ja sen kaavaillun suhteen tiedekorkeakouluun. Termit ovat kömpelöitä ja osin harhaanjohtavia, mutta niiden takaa löytyy päätavoite, opistotutkintojen statuksen ja tason nostaminen. Näitä tutkintoja halutaan kehittää ja samalla parantaa niitä suorittaneiden mahdollisuuksia siirtyä joustavasti varsinaiseen korkeakouluun jatkamaan opintoja. Ongelmallisena asiassa pidän sitä, että opistojen ja yliopistojen opetusohjelmilla on erilaiset tavoitteet: Kummankin opetusohjelmat antavat nykyisin valmiuksia erilaisiin tehtäviin työelämässä. Siksi ei riitä, että vahvistetaan opistojen ja korkeakoulujen työtä yhteismitallisten opintojaksojen kehittämiseksi, vaan myös työelämässä — erityisesti julkisella sektorilla — on otettava huomioon tällaiset koulutusmuutokset ja muututtava mm. virkapätevyyksien osalta joustavammaksi.

Muistiota tarkastellut tamperelainen tutkijaryhmä kiinnitti huomiota koulutuksen ja muuttuvan työelämän tarpeiden yhteensovittamiseen (Tieteentekijä 3/89). Ryhmä ei ihastellut suunnitelmaa, vaan tarjosi keskusteltavaksi uusia teemoja: Työn ja koulutuksen jaksottaminen, ammatillisten ja yleissivistävien opintojen limittäminen ja vaiheistaminen, viime kädessä — ja ensi sijassa — elinikäisen koulutuksen eri mahdollisuuksien kehittäminen. Pidän tätä kannanottoa raikkaana ja koulutusajattelua hedelmällisesti tuulettavana, mutta epäilen, ettei se saa tässä titteleitä ja muodollisia päte-

vyöksiä arvostavassa maassa sitä ennakkoluu-
lotonta tukea, jonka se ansaitsisi.

Ammattikorkeakoulusta ei muistiosta ane-
tuissa lausunnoissa pidetä, jos ei tyrmentäkään.
Sen sijaan niissä nostetaan esiin käsityksiä vä-
litutkintojärjestelmän siunauksellisuudesta.
Esim. Professoriliitto mainitsee välitutkinnon
palauttamisen olevan sopusoinnussa kansain-
välistymiskehityksen kanssa (Tieteentekijä
3/89). Peruste ei ole tuulesta temmattu. Olen
joutunut selvittämään lukuisien kirjasto- ja in-
formaatiopalvelualalla ulkomailla suoritettujen
tutkintojen vastaavuutta suomalaisiin tutkintoi-
hin ja havainnut, että niiden enemmistö vas-
taa kirjastotutkintoa, siis välitutkintoa, jota Suo-
messa ei ole voinut suorittaa kukaan 1980-lu-
vulla kirjastotieteen ja informatiikan opinnot
aloittanut korkeakouluopiskelija. Tällainen tut-
kintojen vastaavuus ei kuitenkaan yksinään riit-
tä kirjastotutkinnon palauttamisen aiheeksi.
Vastaavuus on näet tulkittavissa myös kirjas-
totieteen ja informatiikan cum laude/aineopin-
not -oppimääräksi, jonka henkilö voi sisällyt-
tää Suomessa suoritettavaan kandidaatin tut-
kintoon.

Tiedossani ei ole miten Suomessa suoritettu-
jen kirjasto- ja informaatiopalvelualan tutkin-
tojen vastaavuus tulkitaan muissa maissa. En
kadehdi tulkitsijoita, sillä meillä on tälle alalle
runsaassa kymmenessä vuodessa rakentunut
varsinainen tutkintojen viidakko. On keskias-
teen peruskoulupohjainen merkonomitutkinto,
on opistotason yo-merkonomin tutkinto, on v.
1980 pois jäänyt kirjastotutkinto, on kirjasto-
tiede ja informatiikka pää- tai sivuaineena suo-
ritettu kandidaatin tutkinto, on kandidaatin tut-
kinnon lisäksi suoritettu oppimäärä kirjastotie-
teessä ja informatiikassa, on korkeakoulujen
täydennyskoulutuskeskusten tarjoamaa pysy-
vää koulutustarjontaa (tietopalvelukurssi) ja
tarveharkintaista pätevöittämisskoulutusta (ai-
neopinnot). Unohtuikohan jokin väylä?

Opistotutkinnon suorittaneita hakeutuu jat-
kuvasti sisäänpääsykokeiden kautta yliopisto-
jen ainelaitoksiin. Monella on yliopisto-opintoja
aloittaessaan käsitys, että opistotutkinnon kir-
jasto-opilliset ainekset lasketaan korvaavina
suorituksina heidän hyväkseen, mutta siinä

odotukset pettävät. Hyväksilaskeminen on supistunut lähinnä vapauttamiseen eräistä harjoituksista. Opintojaksojen nimikkeet voivat olla samat sekä opistossa että yliopistossa, mutta se ei merkitse, että myös lähestymistavat opetetaan ainekseen nähden olisivat samat. Opisto-opetuksessa opetetaan miten tietyt asiat tehdään, yliopisto-opetuksessa painottuvat kysymykset miksi näin tehdään ja mitkä ovat vaihtoehdot. Kumpakaan lähestymistapaa taustoitaa opiskelijoiden tavoiteltu sijoittuminen työelämään, edelliset suoritettavaan työhön, jälkimmäiset tutkimus-, hallinto-, kehittämis- ja vaativiin palvelutehtäviin. Opetuksen integroiminen niin, että opisto-opintojen hyväksilukeminen yliopistossa kävisi kivuttomasti, vaatisi kummaltakin osapuolelta huomattavia koulutusohjelman muutoksia ja myös opetustavoitteiden muokkausta. Tehtävä ei olisi helppo.

Välitutkinto ei aikanaan ollut kovinkaan paljon nykyistä opistotutkintoa laajempi, mutta sisällöllisesti se painottui eri tavalla. Välitutkinnon palauttaminen johtaisi tilanteeseen, jossa kahden lähes yhtä laajan, mutta eri koulutus-tasoilla suoritettujen tutkinnon omaavat kilpailisivat keskenään samoista viroista ja toimista. Tuskinpa kirjasto- ja informaatiopalvelulaitoksen piirissä kyettäisiin luomaan kummallekin oman sijan antava työnjakojärjestelmä pätevyysvaatimuksineen päivineen. Jos tällaiseen hiusten halkomiseen lähdetäisiin, olisi kysyttävä mihin suuntaan sitten kehitettäisiin opistotutkintoa. Välitutkinto tuskin voi olla muuta kuin kandidaatin tutkinnon perusta.

Ammattikorkeakouluvisiön mukaan siinä annettava opetus olisi tieteellisepohjaista, mutta ammatillisesti orientoitunutta. Turkulaisen tutkijaryhmän arvioinnissa muistiosta (Tieteentekijä 3/89) esitetään, että ammattikorkeakouluun olisi siirrettävä tiedekorkeakouluista sellaiset koulutusalat, jotka ovat vailla tukevaa tiedepohjaa ja joiden kohdalla pitkän akateemisen koulutuksen tarvetta ajaa lähinnä ammatikunnan pyrky kohota akateemisesti noteeratujen joukkoon. Näin vapautettaisiin tiedekorkeakoulu omaan tehtäväänsä tieteellisen perustutkimuksen, tutkijainkoulutuksen ja niihin liittyvän opetuksen harjoittamiseen. Turkulaisryhmää ei ole askarruttanut kysymys siitä, miten jotain ammattialaa tukevaa tiedepohjaa vahvistettaisiin, jos koulutusala siirrettäisiin kokonaisuudessaan ammattikorkeakouluun, eikä

siitä, miten opetus olisi tiedepohjaista, jos alan tiedeyhteisön rakentamisesta ei pidetä huolta.

Pohjoismaissa on Islantia ja Suomea lukuunottamatta kirjasto- ja informaatiopalvelualan koulutus sijoitettu ammattikorkeakoulua vastaavalle tasolle. Kaikissa on yritetty luoda edellytyksiä myös tieteenharjoitukselle, mutta tulokset ovat olleet vaatimattomia. On taisteltu hallintorakenteisiin sisältyviä jähmettyneitä ammatti- ja tiedekäsityksiä vastaan. Pyrkimysten kimmokkeena on ollut saada opetukselle omapohjainen tieteellinen perusta. Esimerkki osoittaa riidattomasti, että tällä alalla ammattikorkeakoulu ei ainoana koulutusmuotona riitä laadukkaan opetuksen perustaksi, saati alan yleistä kehittämistä palvelevaksi ratkaisuksi.

Välitutkinnon palauttamista on perusteltu myös sillä, että se on kätevä tapa hoitaa monen alan työvoimapulaa. Toki työvoimapula on vakava asia, mutta kirjasto- ja informaatiopalvelualalla sen ratkaiseminen välitutkintotempulla merkitsisi toisaalta paluuta entiseen ja toisaalta perustan nakertamista opistotutkinnolta.

Koulutuksen kehittämismuistio on jo virittänyt keskustelua kirjasto- ja informaatiopalvelualalla (Kirjastolehti 4/89). Asiaa onkin pohdittava laajapohjaisesti pitäen silmällä alan pitkän aikavälin kehittämistavoitteita.

Pidän välttämättömänä, että kirjastotieteen ja informatiikan opetus tiedekorkeakouluissa jatkuu häiriöttömästi. Tiedekorkeakoululle kuuluu paitsi tutkimustiedon tuottaminen ja tutkijain koulutus myös tutkimustiedon hyväksikäyttäjien koulutus. Siten se kantaa oman vastuunsa kehittämistavoitteiden toteuttamisesta.

Kysymys opistotutkinnon asemasta ja/tai välitutkinnon palauttamisesta on monimutkaisempi. Se koskee kaikkia kirjasto- ja informaatiopalvelualan tahoja, ei vähiten alan hallinnon edustajia ja ammattijärjestöjä. Kirjastotutkinto poistettiin aikanaan samantasoisten poistettavaksi tuomittujen tutkintojen joukossa – tavaltaan kirjastoväen päiden yli ja ainakin sen ohi. Nyt käytävässä ammattikorkeakoulukeskustelussa kirjastoväen tulisi löytää ns. yhteinen sävel eli päättää itse työvoimansa koulutuksen linjasta. Kumpaa muuttuvassa työelämässä tarvitaan, opistotutkintoa vai välitutkintoa? Millä edellytyksillä sijaa olisi kummallekin?

Helsingissä 15. 5. 89

Marjatta Okko